

INFLATORNO FINANCIRANJE RATA

Čini se da ostavka Liz Truss, donedavne britanske premijerke, u svijetu visoke politike, *haute finance* i diplomacije, predstavlja jednu doista neobičnu pojavu, ali je ujedno i dobar primjer političkog i ekonomskog čorsokaka u koji su upala mnoga današnja društva i iz kojeg je gotovo nemoguće izvući se bez velike štete. Podsjetimo, bivša premijerka je na početku svog kratkog mandata ove jeseni Velikoj Britaniji ponudila, s obzirom na svoju političku agendu, jedan posve očekivan set mjera za izlazak iz ekonomske krize. Što je prirodnije nego da ona kao pripadnica Konzervativne stranke predloži smanjenje poreza, čime se posustala britanska privreda trebala stimulirati "ekonomijom prelijevanja". Kao ustupak siromašnijim slojevima u britanskom društvu bivša premijerka ponudila je kontrolu cijena naftnih derivata koje su suknule u nebo uslijed rata na istoku Evrope. Za ilustraciju toga samo da kažemo da u trenutku dok ovo pišemo, cijena barela sirove nafte iznosi 80 dolara, da je prije dvije godine ta ista cijena iznosila duplo manje, ali se ipak nije dogodilo ono čime se grozio Dmitrij Medvjedev, zamjenik predsjednika Vijeća sigurnosti Rusije, na početku rata u Ukrajini, naime da će Zapad barel sirove nafte uskoro plaćati 300, ako ne i 400 dolara. Iako, nikad se ne zna!

U svakom slučaju, ovakve bi premijerke mjere u tzv. normalnim okolnostima bile pozdravljene na financijskom tržištu. Ovoga puta to je izostalo. Zašto? Vjerojatno zato jer su predloženi koraci izgledali grubo, vjerojatno bi doveli do nagle recesije, do isto tako naglog i teško kontroliranog pada zaposlenosti, što sve za sobom povlači brojne političke i društvene probleme. Zapadna se elita ovoj inflaciji namjerava, barem, kako pišu Bloomberg izdanja, suprotstaviti tzv. "soft landingom", tj. mekim prizemljenjem. Što će reći da bi se gospodarski rast kontrolirano usporavao (a ne ovako kako su to Liz Truss i njezin, također kratkotrajni, financ-ministar Kwasi Kwarteng bili zamislili), s ciljem da se smanji inflacija, ali da pri tome svjetska ekonomija ipak ne završi u recesiji. Iako, prvi rezultati takve politike nisu se pokazali bog zna kakvima. Američka središnja banka, tj. Federalne rezerve oprezno su povećale kamate na kredite, ne bi li, kako se to kaže, ohladili "pregrijanu ekonomiju", odnosno smanjili input, ali to zasad još uvijek nije dovelo do žuđenog rezultata, naime do smanjenja inflacije. Jedna od naših prethodnih sugovornica u ovom serijalu o inflaciji, Marina Tkalec, na tu je temu ustvrdila da već sad "imamo niz zemalja, Poljska i Čile su dobar primjer, koje su još prije godinu dana počele podizati referentne kamatne stope s ciljem suzbijanja inflacije. Čile je kamatnu stopu podigao s 0,5 na 11,25 posto i u rujnu im je ove godine stopa inflacije iznosila 13,7 posto, dok je u Poljskoj kamatna stopa porasla s 0,10 na 6,75 posto uz inflaciju od 17,2 posto."

Britanija između inflacije i recesije

Pitanje na koje bivša britanska premijerka nije stigla odgovoriti (jer je u međuvremenu bila prisiljena da dade ostavku), jest kako je planirala pokriti troškove subvencioniranih cijena, s jedne strane, te kako se kanila suprotstaviti inflaciji u Britaniji koja je u trenutku kad je predstavljala svoj neotučerovani plan, iznosila otprilike 11 posto na godišnjoj razini, s druge strane. Kako rekospo, tržište je na premijerkin plan doslovno "podivljalo", kamate su eksplodirale, pogotovo one na hipotekarne kredite, a budžetski deficit i socijalni transferi morali su se krpiti prodajom državnih obveznica Engleskoj banci (Bank of England). O ionako niskom povjerenju investitora u premijerku da i ne govorimo, a ono se nakon mjera samo dodatno srozalo.

Kritike su išle u pravcu da je ovakvom poreznom reformom, a to je bio jedan od najvažnijih prigovora na njezin mjesec i pol dana dugi mandat, disproporcionalno pomogla bogatijim slojevima britanskog društva, jer da je njezin plan uključivao smanjenje poreza na dohodak za one koji ionako zarađuju najviše, kao i odustajanje od planiranog povećanja poreza na dobit. Stvarno, nevjerojatno! Naime to, da jedna torijevska premijerka odleprša zbog tipične reganovsko-tačerovske mjere. Pa nije li zato tamo i dovedena! Naime, da stimulira profite. Da bi komedija zabune bila potpuna, čak se u to vrijeme o potezima kolegice na twitteru negativno oglasio i američki predsjednik Joe Biden, samo još jedan iz dugačkog niza članova kluba megabogatih, na kojem je izjavio da mu je – pazi, sad! – "muka, i da mu je dosta trickle down ekonomije, koja nikad nije funkcionirala". Pa je još u poruci nadodao da moramo "graditi ekonomiju od dna prema gore i prema sredini". Plutokrati kritiziraju reganomiku. Baš, svašta! Tu još da dodamo da je kritika vladinih mjera stigla čak i s adrese Međunarodnog monetarnog fonda, kojeg navodno jako brine, ni manje ni više, nego onaj siromašniji dio britanske populacije, jer da će smanjenje poreza samo produbiti ionako veliku nejednakost koja na Otoku vlada već desetljećima. Nije da neće, ali tko se to nama brine zbog dohodovne nejednakosti, povećanja siromaštva i disproporcionalne raspodjele? MMF! Onaj isti koji svemu tome obilato doprinosi.

Tu samo da dodamo da je Britanija doista zemlja koja već jako dugo kuburi s ogromnom nejednakošću u dohodcima, a koja prema Ginijevom koeficijentu iznosi skoro 0,35. Kao što se zna taj koeficijent mjeri nejednakost u dohodcima, gdje veličina jedan (1) predstavlja apsolutnu nejednakost (cijeli dohodak odlazi samo jednom čovjeku), a veličina nula (0) potpuno jednakost, odnosno svi imaju jednako velik dohodak. Koliko je velik problem nejednakosti u Britaniji govori i podatak da je, usporedbe radi, čak i jedna Hrvatska, koja se sasvim sigurno ne može pohvaliti nekim egalitarnim politikama i mjerama, tu puno uravnoteženija, jer ne prelazi koeficijent od 0,29.

Inflacija i recesija kao dva lica istog novčića

Čemu cijeli ovaj uvod s ekonomskim i inim problemima u Velikoj Britaniji? Pa tome da pokažemo da primjer sludene bivše britanske premijerke uopće nije usamljen, a ni tako rijedak. Naime, ona se našla u svojevrsnim škarama između inflacije, koja još uvijek nije dosegla galopirajuće dimenzije (mnogi se nadaju i da neće) i, s druge strane, gotovo sigurno nadolazeće recesije. Čini se da kapitalizam radi kao otprilike jedan stari istočnonjemački automobil iz šezdesetih godina, kao Wartburg, samo u dva takta – u taktu recesije koju smjenjuje inflacija. Samo da podsjetimo da se taj njemački dvotaktni otto-motor odlikovao izdržljivošću, ali isto tako i prevelikom bukom koju je stvarao, popriličnom potrošnjom, neugodnim mirisima koje je širio oko sebe, a uza sve to još je i jako dimio i predstavljao je ozbiljnog zagađivača okoline. Uostalom, baš kao i kapitalizam.

U otprilike sličnim problemima kao i Liz Truss, nalazio se svojedobno i jedan njezin davni predšasnik, američki predsjednik Richard Nixon. On se krajem svog prvog mandata, početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća našao u situaciji da mu je rat u Vijetnamu počeo štetiti do te mjere da mu je drugi mandat, na koji je Nixon ozbiljno pikirao, naglo postao vrlo upitan. Rat u Vijetnamu nije se odvijao kako treba, nije završen onako brzo i pobjednički, kako su obećavali njegovi prethodnici Kennedy i Johnson, koštao je sve više, postajao je unutar same Amerike sve nepopularniji, prouzročio je inflaciju u drugoj polovici šezdesetih godina, što je rezultiralo nekonkurentnosti američke robe, te je sve to posljedično dovelo do negativne platne bilance države. Međutim, ono što Nixonu – uza sve ove probleme, koje bi na ovaj ili onaj način možda i mogao riješiti – njegova biračka baza sasvim sigurno nikad ne bi oprostila, jest pad profita u drugoj polovici šezdesetih godina (period od 1966. do 1969. godine u Americi karakterizirala je niska stopa nezaposlenosti /najniža poslije Drugog svjetskog rata/, inflacija i dramatičan pad profita.). A znamo da kapitalizam funkcionira samo i isključivo imajući u vidu zaštitu profita. Stoga je Nixon skupa sa svojim zamjenikom tajnika u ministarstvu financija Paulom Volckerom, koji je bio zadužen za međunarodne monetarne poslove, smislio pakleni plan, odlučio je da će se narastajućoj inflaciji suprotstaviti tako što će tu istu inflaciju samo dalje potpaljivati, a američke dugove pokrivati vanjskim viškovima, prije svega onima nastalim od prodaje nafte, čija cijena početkom sedamdesetih godina leti u nebo. Yanis Varoufakis, grčki ekonomist u svom "Globalnom Minotauru" vrlo plastično opisuje makinacije koje je poduzela Nixonova administracija da se američki dugovi riješe. "Glavni je cilj bio pronaći načine financiranja dvostrukog deficita bez rezanja javne potrošnje (jer, valjalo je i dalje voditi rat), bez povećanja poreza (to ne bi dopustila korporativna Amerika) ili ublažavanja američke svjetske dominacije (što je kontraindicirano američkom intervencionizmu), kreatori američke politike su shvatili da ispred sebe imaju jednostavan zadatak: namamiti ostatak svijeta da financira američke deficite. Ali, to je značilo redistribuciju globalnih viškova u korist SAD-a... Postojala su dva preduvjeta koja su se morala ispuniti za aktivaciju planiranog preusmjerenja globalnih tokova kapitala prema Wall Streetu u svrhu financiranja rastućeg američkog dvostrukog deficita: a) poboljšana konkurentnost američkih tvrtki u odnosu na japanske i njemačke konkurente i b) kamatne stope koje će privlačiti velike priljeve kapitala u SAD."

Hrvatski rat i inflacija

Prije toga je trebalo srušiti dotadašnji međunarodni monetarni sustav poznat kao "Bretton-Woods sustav", formiran krajem Drugog svjetskog rata oko pariteta dolara i zlata (poznata formula: unca zlata jednako 35 dolara). Nixon je, dakako i to učinio. Ili kako je to kazao Milton Friedman, jedan od zagovornika takve politike: "Do povećanja cijena dolazi zbog prebrzog povećanja ponude novca. Vlade kontroliraju opskrbu novcem tako što u optičaj puštaju fiat valutu: papir koji nije vezan uz određenu težinu zlata. Inflacija se proizvodi samo u Washingtonu DC, jer samo američka vlada ima tiskarski stroj s kojim može proširiti ponudu novca."

Kad je, dakle, zavladao tzv. plivajući ili fluktuirajući tečaj, američkim apetitima nije bilo kraja. Najprije je Nixonov savjetnik Henry Kissinger uspio nagovoriti arapske šeike da dignu cijenu nafti (nije mu trebalo puno da ih uvjeri), čime je direktno minirao Americi konkurentsku japansku i evropsku privredu koje praktički stopostotno ovisе od uvoza strane nafte (SAD te potrebe podmiruje velikim djelom iz vlastitih izvora), te kad su se viškovi petrodolara počeli preko Wall Streeta slijevati u američku privredu, cilj – da se stranim investicijama i špekulantskim transakcijama na burzi financira američki deficit – bio je postignut. Kad je kasnije visoka inflacija postala uteg i samoj američkoj privredi, opet je onaj isti Paul Valcker, samo sada u okviru Carterove administracije i na mjestu šefa Federalnih rezervi, podigao kamate na nevjerojatnih 21 posto krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih. Globalni je jug, baš kao i dobar dio istočne Europe (među njima i bivša Jugoslavija, Poljska i Rumunjska), pao u dužničko ropstvo iz kojeg se mnoge od tih zemalja nisu do danas uspjele iščupati. Inflacija je doista bila primirena, ali je dvotaktni kapitalizam već četiri desetljeća u recesiji, zapravo sve do kraja pandemije i početka rata u Ukrajini, kad se svjetske karte, izgleda, ponovno mijesaju.

Da se inflacijom financira rat nije nikakva američka ekskluziva. I Hrvatska je svoj rat financirala inflacijom. Budući da je Hrvatska iz Jugoslavije izašla bez vlastitih deviznih rezervi (dio je saveznih rezervi posrkao Milošević, a dio Slovenci), inflaciju početkom devedesetih u Hrvatskoj hranila je primarna emisija i indeksacija inflacije prema njemačkoj marki. Kako se rat nastavljao trebalo je smisliti nove načine financiranja konflikta. Pa je tako tadašnja vlada nekoliko puta devalvirala hrvatski dinar tokom 1991. i 1992. godine, rezultat čega je bilo dramatično smanjenje plaća, uslijed čega je stanovništvo bilo prisiljeno vaditi svoje posljednje devizne rezerve i mijenjati ih u domaću valutu. Na taj su se način punile devizni fondovi Narodne banke Hrvatske, a Hrvatska je preko pljačke vlastitog stanovništva vadebljavala međunarodne devizne rezerve. Drugi vidovi izvlaštenja vlastitog stanovništva dobro su znani, a odnose se na pljačkašku privatizaciju i pljačkanje mirovinskog fonda. Kad je na kraju balade trebalo sanirati ratne dugove, izlazak iz krize opet je išao preko leđa stanovništva. Naime, uveo se PDV, svojevrsni flat rate, koji uništava živote u RH, praktički do dana današnjeg. Uz rasprodaju bogatstva, koju smo spomenuli, te uz kontrolu plaća (standard nam je praktički isti već trideset godina, ali tu nismo iznimka. Američkim radnicima plaća se de facto nije povećala od 1973. godine), to je bila ključna mjera za saniranje nastale štete.

Inflacija je nužna za ratovanje

I drugi su se ratovi u povijesti financirali inflacijom, i Američki građanski rat i Napoleonomi ratovi i Prvi svjetski rat. Ni ovaj aktualni rat nije u tome izuzetak. Zašto se, dakle, ratovi uglavnom financiraju inflacijom, umjesto da se financiraju, recimo, običnim oporezivanjem? Pa zato jer se inflacija lakše i brže nametne, ona je puno neopozivija od običnog poreza, praktički ju je nemoguće izbjeći i sveobuhvatna je. Također, kad bi se ratovi financirali isključivo oporezivanjem, ljudi bi vrlo brzo uvidjeli da je cijena rata prevelika, da je moguća korist premala i tražili bi mir. A to, naravno, malo tko od vladajućih želi. Ono što se želi, jest pobjeda, po bilo koju cijenu. Uostalom, žali li se danas itko u Hrvatskoj što smo svojedobno inflatorno financirali rat, što su mnogi dijelovi stanovništva zbog toga i dalje siromašni, a ostali iseljeni, kad smo zauzvrat dobili, istina bijednu, ali ipak nekakvu – Hrvatsku.

Novinarski projekt Hrvatski ulazak u eurozonu realizira se u okviru potpore novinarskim radovima Agencije za elektroničke medije za 2022.

Impressum
Forum tm | Nakladnik: neprofitna udruga Dom kulture Zagreb | Adresa: Nova cesta 115, 10000 Zagreb | email: domkulturezagreb@gmail.com | Uredništvo: Dom kulture Zagreb

TK07 Neprofitna udruga Dom kulture ST07 Forum tm, prostor za siročadne ljude i one koji to žele postati KAD07 juče danas, sutra GDJE? www.forum.tm ZAST07 Da bi stvari bile jasnije

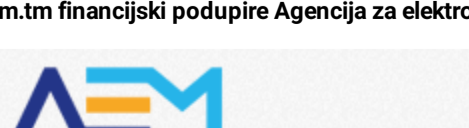

Veronika Rešković dobitnica je nagrade "Marija Jurić Zagorka" za internetno novinarstvo u 2014. godini, koju dodjeljuje Hrvatsko novinarsko društvo, za seriju tekstova objavljenih na Forum.tmu.

Oluj Matruko dobitnik je nagrade "SAP Božo Težak" za najbolji tekst s područja informatike i komunikacija u 2014. godini. Tekst "Od Milanovićevih sastanaka po SAD-u koristi bi možda mogle imati isključivo tvrtke koje posluju s državom" objavljen je na Forum.tmu.

Portal Forum.tm financijski podupire Agencija za elektroničke medije

Da se inflacijom financira rat nije nikakva američka ekskluziva. I Hrvatska je svoj rat financirala inflacijom. Budući da je Hrvatska iz Jugoslavije izašla bez vlastitih deviznih rezervi (dio je saveznih rezervi posrkao Milošević, a dio Slovenci), inflaciju početkom devedesetih u Hrvatskoj hranila je primarna emisija i indeksacija inflacije prema njemačkoj marki

Foto: EPA/ADAM VAUGHAN